

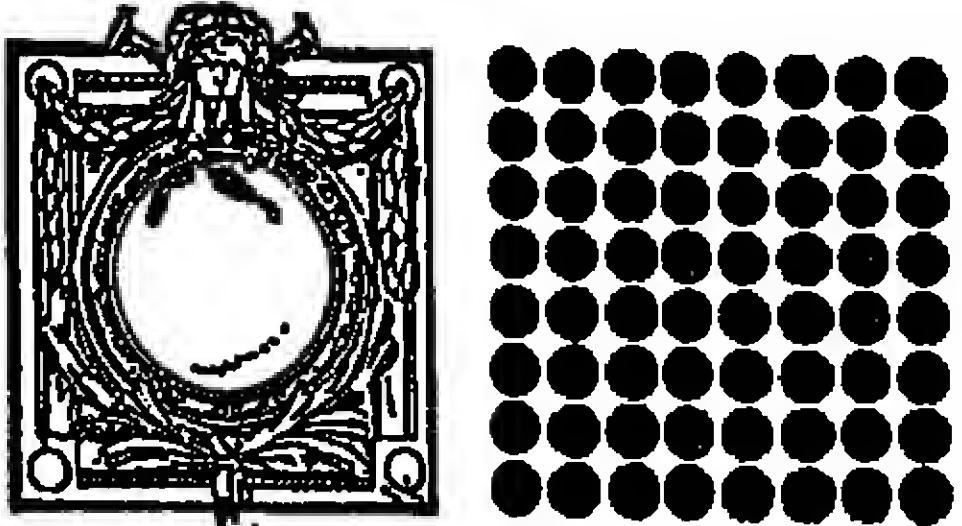
100

1

ספרות
אמנות
ביקורת

סופרים מסוגם של ברנר

סופרים מסוגם של ברנר, בני עמם אחרים וספרות אחרת — מתרחבים ומסתגרים כל עצמם בכל להט הרמיז האנטלקטואלי שלהם באדם הקומי כאיש יחיד, בו ובחזיונותיו ובחתימתיו — עולם גדול ובודד כשלעצמו. ואילו ברנר, בודד ואובד כאשר היה, מצא דרכים נפתחות ומפוארות, שהולידו אותו לזיקה ולקשר, באמצעות הבלימה אשר בנושיו, עם הבלימה הקיבוצי של שבת-עמון, של ייאוש בייאוש עמו, של מצבו האישי הקיומי — עם מצבם הקיומי של היהודים כאומה. יחסו האמביואליטי אל הכיעור, שחשף וראה בכל מקום, שיקף את יחסו לנשמתו שלו. אולי אף זו תכונה מתכונת היהודים, שדווקא אצלנו האיש הבודד ביותר מוצא לו דרך אל הציבור הכללי, בלי שיכולע ל"אגני" האיש ה-חבוי ביותר שלו — עד שהוא, דווקא הוא, נהיה וברו של אותו ציבור.

מה שאני מבקש לומר בכך הוא, שמלכתחילה היה ברנר בשבילי לא-דווקא ספרות. אולי הוא חזר שספרות הייתה פעם, ואולי גם צריכה להיות: לא משקפת, לא מכשקת — אלא היא עצמה, החיים בנשמתם. בריאלוג הישיר והמתקיים והאינטימי עם הקורא, ספרות שמעוררת כעס, שאפשר להתקעף עליה, לשלוח אותה לכל תרומה — ומותר גם, ואין זה חטא גדול כל כך, לאחוז אותה.

גולתיו באותה שנת סברני נרצח, ותגשתי בו, ועודני נער, בראשון-לציון, במטבח המועלים מגשתי בהם, בו ובגיבוריו, וכן במעלה הרוחב האיש עדי-בית-הכנסת, בספרייה ובחדרי הקריאה של המושבה. בכל המקומות האלה נתקלתי בהם, צעירים יהודים מקרוב-בא, שחזקעשו להיות מועלים — טורחיה על שכמם וסל נצרים ביום, חולכים אחר המשגיח ששכר אותם לעבודת-יום בפרט, לחם וספר בסלם, ידיתם ידי גדלה לבנות — נלחמו על תעבודה וב-עבודה, כמחורשים נגשם מנגד.

אני — לא-דווקא בפרסטים, אבל בתוך העבודה תחילה בסביבות ראשון-לציון, אחר-כך במחנות ה-צבא הבריטי, סרסנד ובית-נבאללה, מילא, העבודה עצמה, אך חזר לשם, במשאיות וברכבת (דרך לוח) — הייתה "יום הלימודים" שלי, מחולק בקטגוריות לרביעי שעה, מקצוע מקצוע, קריאת "סחם", או תצאה בגוף אשר מטביח (שדות הקמה הרשנים של וילולמה — היו בבחינת מותרות).

והכול כמובן בעברית, תיקף למן התחלה, כי את העברית והחלתי כבר בגן-ילדים, שלא לדבר על בית-ספר יסודי ששפת ההוראה שלו הייתה עברית — שם, לא כאן, בלטיבית, המורת צעק עלי בעברית ואני בכיתי בעברית. ואף-על-פי-כן — אינני טוען, בשום פנים, כי המעבר מארץ לארץ היה בשבילי טבעי ללא משברים, כן, למרות כל אלה, ולמרות שהגעתי לבאן כילד ושפת הארץ שפתי שלי, "אדם שנעקר ממקום כלשהו, הוא עקור לכל ימי חייו" — כך נאמר אמנם על מישור אחר, אך יש בה משהו.

סמינר בתל-אביב הקטנה

ובצעם הימים ההם, ימי מלחמת-העולם השנייה, ישם במחנות סרסנד ובית-נבאללה — תחילת היום של מרגוט קלאוור, זה היה מין סמינר פרטי ובת-גדולה, בביתה של מרגוט, שהשתתפו בו כ-15 צעירי-רים, ואשר נמשך ברציפות במגושת שבועיות — למעלה מעשר שנים. ערכו של תחנך לכשעצמו, אך אשר לי — גם הרבה מאוד מה שהיה מטביח לו. לכשעצמו — מקורות הדרמה היהודית, הדרמה היו-נית עצמה, מסגרת בתרבות האנושית. לדידי — ת-ספריית הגדולה, והעשרה של מרגוט קלאוור, חמס-גש הראשון — כשנלת ה-40 וראשונות — עם

שלמה ניצן

חתן פרס ברנר
מתוך שיחה

יום אחד גיליתי שדרך שוליים זו נהפכה בינתיים לדרך מלך בספרות — זה עניין אחר. בקשר למלחמה, כן, דווקא משום שמלכתחילה ראיתי את האדם כאיש יחיד, בודד בקיומו — הרי אצלנו, בארץ זו של מאה שנות מלחמה, אי-אפשר שלא לראותו בתוך המלחמה. אני מתכוון: מלחמה כהוויה קיומית מתמשכת, כד-שיח של אדם עם חייו — ולא-דווקא קרבות. ואני ממחר להוסיף: דו-שיח מתוך ותמורה — מפני שהוא יחודי מעיקרו.

היו תקופות, שהיהדות השקפה בדמותו של "המתמיד", היו תקופות שראו בעיניים שונאות של "המלווה בריביות", אך מאז העליות הראשונות, מאז המתנחל הראשון, נהפכו היהודים, כאן ועל כרחם, "לשכשכ לוחמים", עכשיו, בייחוד בשביל ילדי המ-דינה, הכול מוכן מאליה. אך מי שזכרנו בוויין, אינו יכול שלא לגחך. שבת לוחמים? מה מקורם של לוחמים אלה? הרי אפילו אני עוד זוכר את האנשים שבאו לכבוש עבודה, ונתקבצו במטבחי המועלים, כל אחד שסוס בנפשו, גחון בודד בעולמו על קנטרס ועל ספר. הם הקוראים והם גם הדמויות הנקראות. בעלמם ובדמותם של ברנר וגיבוריו ראיתי אותם, על האנשים האלה, על גיבורים-לא-גיבורים אלה, גור הגורל היהודי להיות "שכשכ לוחמים".

מכאן גם משתמעת החשובה לשאלתך, אם לאחר מלחמת-יום הכישרים היה "שעה גבוהה נכתב את-רז משנתה, והוא הרי נכתב אחרי מלחמת-ששת-הימים. שכן השעה הגבוהה אינה גבוהה רק מהימים לאחר מלחמת-ששת-הימים, היא גבוהה מכל המל-חמות, מכל המוות, כן, כפי שאני מבין אותה — היא בתוך המלחמות ובתוך המוות. היא היכאף והייעב-שירי של הגורל היהודי, וזו אותה — בפרק זה של התולדות — להיות לוחמים על כדורו ועל כדוריה.

בין "אני" ו"אנחנו"

זהו המצב הקיומי היסודי של חיינו, של ויקחנו ברזך השמיט דבריו כחוג ההוא, וגם ורח לוין, רחל גבשונית, יצחק שגור, ורבים אחרים, וכמובן, נוסף למרגוט קלאוור עצמה, שחיה מוקד היום. חבוי היום עצמו, כולם יודעים כיום, כל אחד בתחומו, אך אחד לא בספרות. מור, אבל עובדה היא, שמשך כל השנים הן כחוג — לא עסקנו כלל בספרות העברית. על כל פנים, בשבילי אישית, היה היום — ובעיקר המעילות סביבו — ראשית המיגש עם תרבות העולם.

"דור תשי"ח"

לכן, כאשר את שואלת אותי על "שיון ספרותי", — הרי הרגשתי אי-שיוך לדרך ספרותי מסויים (דור) הפלמית, דור תשי"ח, דור המפתח (וכן) — מקורה בתחומים שונים, וגם במה שאמרת קודם, ובכלל, איני רוצה להתייב את הדיבור על שיוך ספרותי, כי הוא כחב מעיקרו. הוא נוח למבקרים, לצרכים שלהם, לתחיק סופרים, אך זה לא משמעותי, לדידי, כל דף מספר. הוא עולם לעצמו. כל שכן ספר, כל שכן סופר, או לשם מה ודחת וזה לצופף סופרים באיות "יחד", בהזקת "כל העצרים" ובייחוד כאשר השוני הייחודי בכל אחד ואחד: בולטים כבר למן התחלה, כבר למן הסיפורים הראשונים — למרות המכנה המשותף הכללי של התקופה וסימני התייב שלה, שאף הם אינם נעדרים, כמובן, פיתוח את "חגים בחלונות" או את סדר הניכוסים של כל אחד מסופרי אותו "דור" — והרואי.

אני, על כל פנים, כבר מן ההתחלה ובתוככי את. שנים של מלחמות המחורות והמאבקים הסמיניים — על שולי עיר ועל בני-אדם בשולי עיר וחיים, אם

מוחמד אל-מאע'וט

סוחר העבדים

מתוך המזרחי: "הומים מזוגגים שאין המבט מגיע עד סופם", עברית: אנטון שמאט

השם: שרץ
הקבע: זהב מפתח
הקצח: פפץ
קבלת קביעה: בית-הסקירות או חקירות
הקטטיקטיקה
המקצוע: סוחר עבדים
הקהילה: חלולת צהדים, שמים חבלים, סופות שלגים
והופים מקוגגים שאין המבט מגיע עד סופם
על מנת לעצן מלחמה ומקצרי-מפות.
יש לי אבק לקפריס
על-קט-עצבים לילדים
בץ למקטאות
ובאגנים לעשית פסקים ולפזר הפקנות.
יש לי אבות להקמקרות
אמהות לבוסטלניה
מקדחות למקירות פרחים
ויצרות ליצור קסינות, קרקקים ותרגי קגלים.
יש לי שלג לקפריס
קטו לעצרות
שעגלים לקטאות
ותלונות גבוהים, קני לקלא לרוקלים,
ולקלא להקלה.

מוחמד אל-מאע'וט (40) הוא משרור סורי, שתל-ל-פרס בשנות החמישים המאוחרות והיה פעיל בקרב אסכולת "שער" בבירות עד לאמצע שנות השישים. הוא נחשב כיום "עמדות" חשידה וערבית המורדנית. חשור חמוכא כאן — בתרגומו לעברית של אנטון שמאט —

טרילוגיה, "יחד לאוהב" — עניינו השבר של היחיד בתוך ה"אנחנו", בימים הקטנות שלאחר המלחמה. זה — באופן כולל וסממני מאד, הרי לא תבקשי ממני כי אפרט.
ה"יחודי" המתקיים
את שואלת אותי איזה ספר רצחתי הייתי לכתוב. מגיין לך שאני רוצה לכתוב? אולי בכלל לא. ואולי ספר שכל דפיו לבנים: ספר של שתיקה גדולה הוא הטוב שבספרים. שתיקה חתונה המיוחלת, שתיקה ה"יחודי", שלי עם הקורא, ביטוי ל"יחודי" גדול ורא-שוני, המתגבר על קוצר השגתו של המלים, ולא אי-אפשר לחשתמש במלים בלי הפחד מן חזיון הנוצר מעצם מן הביטוי. מבין אני חושב רשמה: לאירה גנוסר

מקרא: מן האל

שאלה

— האם מקורות המים של ישראל באמת הולכים ומצטמצמים?

— שאיבת יתר ב-10%, יהיו ממוצא שווייץ

— השנה נראית די גשומה, כדי לשמר במידת-מה את מאון?

— הגירטון במאון חמים עלול לברול עוד יותר עם גירול הכלומיות, נכון?

8

☐ פגיעה בהכנסות החקלאים

— לא. נביח לרגע חבטה היפותטית, שתחסל אותה היש—

— האם יש דרכים לפניית האמר ?

— גם בפתות כסף ?

•

וְשִׁמְרֵם מִכָּל דָּבָר, שְׂדֵדוֹת אֵלֶיךָ מִשְׁמֹרֶת, אֲלֵיכֶם
 וְשִׁמְשֵׁיכֶם, הַיִּשְׁמֹרֵם בְּכָל־הַיּוֹם, הָאֵל שְׂמִיטוֹת חֹרֵי בִּשְׁמֵי
 מִצִּיּוֹן, אֵלֶיךָ בְּרֹאשִׁית מִשְׁמֹרֶת לִי תִּתְּנֵנִי.
 וְעִמָּךְ הַבֵּן הַזֶּה, לְעוֹלָם לְעוֹלָם, אֲלֵיכֶם
 שְׂמִיטָה קֶדֶר וְחָן, אֵל מִשְׁמֵי מֶלֶךְ, מִן הַהִלָּקָה לְעוֹלָמֵךְ
 הַחַיִּים, שְׂרָכִיכֶם הַחֲלֹבֵל וְגִדְלֵה, רִיבִיתֶםכֵּן, אֲלֵיכֶם
 וְיִצְרֵי הָעוֹשִׂיָה וְיִתְרֵה, בִּקְדִישׁ, שְׂכִיכֵם, אֲלֵיכֶם כִּי-כִּי-כִי-כִי
 וְכִי לְיִצְחָר, בְּדִלְיוֹת אֵלֶיךָ בְּהִיטְרִי, וְעַל כִּי-כִי-כִי-כִי
 וְכִי לְבָרֵךְ בְּרִצְרֵךְ, שְׂכִיכֵם, אֵילוֹ הַיּוֹם אֲשֶׁר־הָיָה, וְיִתְּנֵנִי
 לְךָ חֲלֹבֵיכִי, וְהַחֲלֹבֵיכִי לְשִׁמְשֵׁיכֶם הַהִלָּקָה וְהַיִּשְׁמֹרֶת, אֲלֵיכֶם
 וְכִי לְבָרֵךְ מִשְׁמֵרֵיכֶם, אֵילוֹ מִקְדָּשִׁי, לְעוֹלָמֵךְ
 וְכִי לְבָרֵךְ מִשְׁמֵרֵיכֶם, בְּכֹלֵה יִצְחָר, אֵל חֲכָמֶיךָ הָאֵל אֲשֶׁר
 לְהוֹשִׁיעַ הַהִלָּקָה, בְּאֲמֻצֹת בְּמִחְנֵי, תִּתְּנֵנִי, תִּתְּנֵנִי, אֲלֵיכֶם
 וְכִי גֵשֶׁם מִלְכֹּתֶיךָ.

— כל זה חל על החקלאות במצבה הנוכחי. אבל החקלאות תתרחב, יגדל המסר.

[illegible]

— גם מי־השפכים יהיו יותר יקרים מן המים הטבעיים

— אני מכיר, שחתמלת ביימים היא המקור העתיק
לדושי למתיבתא המקור?

המטרות העזים שימשו רקע הולם לשיחתו של יהודה להב עם סגן ירר נציבות המים, שאול ארלוזורוב.

[illegible]

— עם הנשמה תוכניות חסיתות, אהם יש תקווה, שה-
בינרת והנהרות שלנו שוב יהיו גקיים?

— אִם מְנִי הַכִּינֹרֶת יִלְמֹד וַיִּירָדוּ — בִּיבָר נֹתֵן לְשִׁמּוֹן
עַל נִקְיוֹן חֲמִיצִים בָּאֵנָם?

פחות, ייתכן שכמה חודשים לא נשאב כלל ובכך, זה היה תישמר. ירידת המים יוצרת בעיות נוסף, כמובן, כי ה

אני רוצה להביא לחשבון. תהוצאה למים היא תיום בער

— אתה מתכוון להעלותה של מחויר המים במורה גור
שמוייר המים יציק לאנשים והם יואלצו לחשוב כל חו

— האם הדליפות אינן מקור-הביוחן העיקרי?

— אבל לא כל הצריכה היא ביזמות, ואילו הרליסון
א מולה ביזמות.

והממשלה והקהל יקחו חלק בהוצאתו לאור, שימוש בקרן זו. לצערי הרב,

נו מצווים בראש ובראשונה לתגבר התודעה לשמירר
ל חיים. בכס יקר זה זינו ביסוד. החיים הכלכליים שלנו
דינה חשקע משאבים רבים למיחוז מקורות-המים תגו'
רים, אולם הציבור כולו חייב לתת יד בשמירה עליו.

למסירת טפסי
הלוטו

_____

هكذا من الأصل

שלישיית כנסת

החבר הכנסת יצחק מרדכי יצחקי

יש סיכוי לשלום!

ש. מיקוניס: בריבוי הדיון על הודעת הממשלה על החלטתה להשתתף בועידת זנבה - 20.12.73

מלחמת המכבים

ולעניין הסיכוי של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

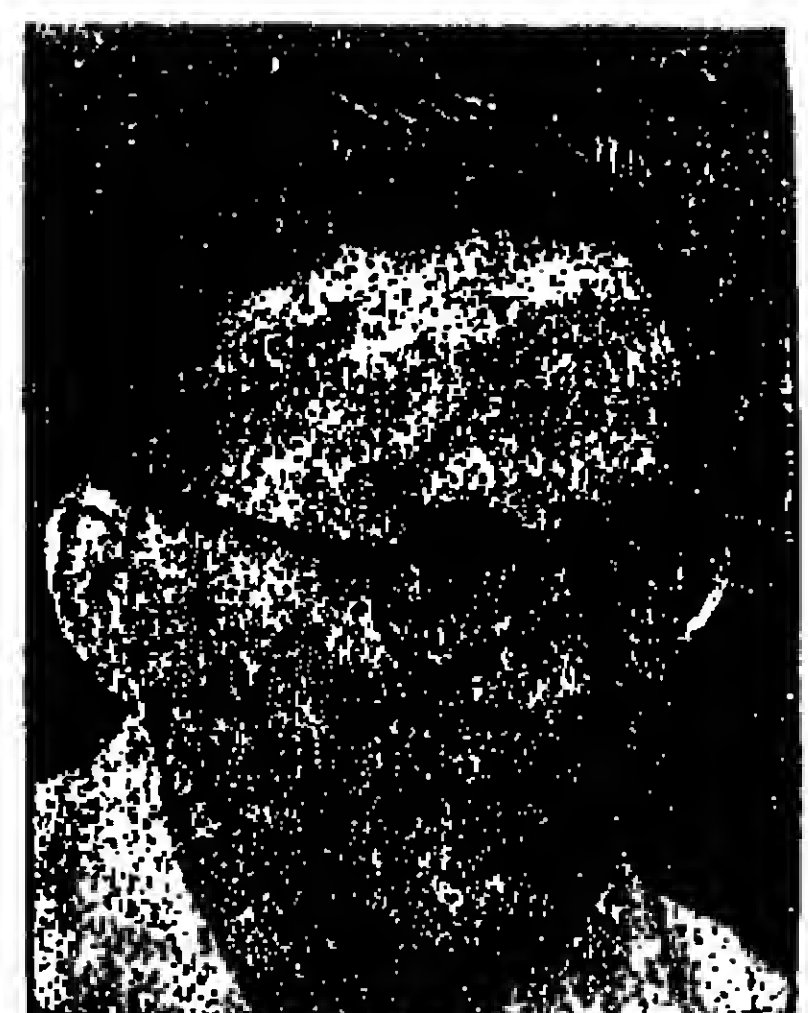
לחנה חנה מלחמת המכבים

לחנה חנה מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

לחנה חנה מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

לחנה חנה מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

למען מדיניות אלטרנטיבית שמאלית

מאת ברל באלטי

דברים במושב ה-15 של הוועד המרכזי של מקי - 12.1.74

אלטרנטיבה שלישית

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

המקדמים החדשים של כוחות המגן... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים... ש. מיקוניס: חשבון הדם של מלחמת המכבים...

